

ULUSLARARASI BEDÜZZAMAN SEMPOZYUMU-III

**20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve
Bedüzzaman Said Nursî**

İlmi Heyet

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Prof. Dr. İbrahim Canan,
Prof. Dr. Suat Yıldırım, Prof. Dr. Ahmet Akgündüz, Prof. Dr. Faris Kaya

Yayına Hazırlayan

Mehmet Paksu

Tercümeleler

Arapça

Veli Sırım, Abdülaziz Hatip, Kenan Demirtaş

İngilizce

Metin Karabaşoğlu

Almanca

Nuriye Uşşak

Dizgi

Nesil Basım Yayın

551 32 25

Baskı, Cilt:

Nesil Matbaacılık A.Ş.

551 32 27

ISBN 975-408-271-5

©

Bu eserin yayın hakkı Nesil Basım Yayın A.Ş.'ye aittir.

◆

Sanayi Cad. Bilge Sk.No: 2

Yenibsona / İSTANBUL

Tel: (0212) 551 32 25 pbx

BEDİÜZZAMAN VE DÂVÂSÎ

EBU'L-HASEN EN-NEDVÎ*

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, Peygamberlerin Efendisine, onun bütün âl ve sahabilerine ve Kıyamete kadar onların yoluna güzel bir biçimde uyanlara salat ve selâm olsun.

Daha önce İslâm düşüncesiyle Batı düşüncesi arasındaki mücadele konusunda yazılar yazmıştım. Orada, on dokuzuncu yüzyılın ortalarında çok geniş topraklar üzerine yayılmış hür bir devlete sahip olmalarına rağmen Osmanlı Türklerinin maruz kaldıkları durumun şu olduğunu belirtmiştim:

Asırların geçmesi ve çağların ilerlemesiyle onlar kendine güven ruhunu yitirdiler. Kim olduklarını unuttular. İlk dönemlerin hamiyet ve kahramanlığından, kuvvetli iman ve sarsılmaz tevekkülden pek bir şey kalmadı. Çünkü her şeyden önce

*EBU'L HASEN EN-NEDVÎ

1911 yılında Hindistan'ın Raybereli kazasında doğdu. Babası Hindistan'ın meşhur âlimlerinden Abdülhây Hasenî'dir. Ebu'l-Hasen en-Nedvî, ilk İslâmî eğitimi Nedvetü'l-Ulemâ isimli İslâmî İlimler Akademisi'nde aldı. Daha sonra Lahor ve Deobend gibi ilim merkezlerinde ünlü âlimlerden dersler aldı. Henüz on yedi yaşındayken "*İzâ Hebbet Rîhu'l-İmân*" adlı ilk eserini verdi. Sonraki yıllarda Nedvetü'l-Ulemâ'da Arapça ve tefsir hocalığı yaptı. *en-Nedve* isimli ilmi derginin de editörlüğünü yapan Ebu'l-Hasen en-Nedvî dünyanın çeşitli üniversitelerinde ilmi konferanslar verdi. Arapça olarak vermiş olduğu pek çok eseri, okullarda ders kitabı olarak okutuldu. Bunların en ünlüleri "*Muhtârât min Edebi'l-Arab*", "*Kıyasu'n-Nebiyîn li'l-Atfâl*" ve "*el-Kirâetu'r-Râside*"dir.

1957'de *el-Mecmau'l-İslâmî el-İlmî*'yi kurdu. Hindistan'da dâvet ve ıslah hareketlerine büyük katkısı oldu.

1959'da Nedvetü'l-Ulemâ'nın müdürlüğüne getirildi. *el-Mecmau'l-İlmî el-Arabî*, İslâm Dünyası Birliği, Medine İslâm Üniversitesi gibi pek çok İslâmî organizasyonda yönetim kurulu üyeliği yaptı.

Arapça ve Urduca 70'i aşkın eseri olan Ebu'l-Hasen en-Nedvî halen Dünya İslâm Edebiyatı Birliği'nin genel başkanlığını yapmaktadır.

âlimler ve dinî liderler, toplum ve ülkeyi ilmi ve fikri açıdan yönlendirmede zaafa düştüler. Bütün bunların yanısıra,—Allah'ın koruduğu istisnalar dışında—padişahlar din ve hilafet adını kendi özel çıkarları ve şahsî emellerini gerçekleştirmek için kullandılar. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, o sırada Batı medeniyeti yeni bir ruh, taze bir enerjiyle boy gösteriyor büyük bir cesaret ve yeni ümitlerle her geçen gün yeni atılımlar gerçekleştiriyordu. Sözkonusu medeniyet, fikir ve uygulama alanında Türkiye'de Ziya Gökalp ve Mustafa Kemal gibi kimseleri kendisine temsilci olarak buldu. Bunlardan birincisi, Batılı fikri münevverliğin öncülerii arasında yerini aldı. Bu zat, 1900 yılında Osmanlı Devletinin yıkılacağını ve büyük bir ızıraba maruz kalacağını sezerek bunu dile getirdi. Mustafa Kemal ise, yönetimi eline geçirir geçirmez Hilafeti lağvetti ve ülkede laikliği ilan etti. İş o noktaya vardı ki Türkiye, asırlardan beri kendisine öz benliğini sağlayan ve bağrında mânevî gıdasıyla beslendiği İslâmî karakterini yitirdi.

Fakat şu nokta Allah'ın bu âlemdaki bir kanunu ve tarihî bir gerçektir: İslâm Tarihini derinlemesine tetkik eden kişi, ıslah ve tecdid alanında bir boşluk ve gedik göremez. Yine hiçbir dönem yoktur ki, sapık cereyanlara karşı koyacak, etrafı istila etme istidadi gösteren bozgunculuğu göğüsleyecek, hakkın sesini yükseltecek, zalim güçlere ve fesat unsurlarına meydan okuyacak ve düşüncelerde yeni pencere ve ufuklar açacak bir kimse Allah'ın izniyle ortaya çıkmış olmasın. İslâm'ın durumu hep böyle olmuştur. Evet İslâm, sarsılmaz inanç esasları ve ebedî hakikatler üzerine kurulmuş olmanın yanısıra hayat dolu ve enerji yüklüdür. Onun bu canlılığı, asla kurumaz bir pınarı ve bitmez tükenmez bir madeni andırır. O, her zaman ve mekan için elverişlidir. İnsanlık hayatının geçirdiği her aşama, gelip geçen her bir nesil, tarihin birbirini izleyen her bir dönem ve çağdaş her bir toplum için her türlü ihtiyaca cevap verecek ve hiçbir dönemin gerisinde kalmayacak özellikleri taşıyor.

İşte bu görevli şahsiyetlerden birisi de, 19. yüzyılın ikinci yarısında Bediüzzaman Said Nursî adıyla Türkiye'nin ufuklarından doğan zattır. Bu zat, Türkiye'nin bir aşamadan diğer bir aşamaya geçiş yaptığı nazik bir dönemde yaşadı. O, ince duygulara sahip, zeki ve kavrayışlı bir zattı. Ülkesini istila edecek tehlikeyi önceden sezdi. O sırada ülkeyi baştan başa sarmış ve topluma yayılmış cehalet, tenbellik, okur yazarlığın azlığı gibi hastalıklar ve daha önemlisi asırlardan beri Müslüman Türk toplumunun ruhunu dolduran din gayreti ve iman şulesinin sönmeye yüz tutması onu derinden yaraladı. Cahilliği yok etmek ve dinî ilimleri yaymak için büyük bir gayretle kolları sıvadı. Bu amaçla ebedî, hayat ve enerji dolu, problem ve meseleleri çözen, muammaları keşfeden, her zaman ve mekanın ihtiyaçlarına cevap vermeye elverişli bir kitap olarak Kur'an-ı Kerimi inceden inceye araştırmaya koyuldu. Dini ilimlerin yanısıra, tarih, felsefe, geometri, astronomi ve diğer yeni ilimlerde de derin bir vukufiyete sahipti. Kısaca o, klasik ve modern ilimleri kendisinde toplamıştı.

O parmakla gösteriliyor ve döneminin âlimlerinden büyük bir saygı görüyordu. Kendisini ders ve irşada vermişti. Memleketin içinde bulunduğu durum, yaşadığı geçiş dönemi ve fırtına halinde esen değişim rüzgârları, memleketi durmadan ve acımasızca istila eden Batı medeniyeti seli karşısında ilmi inzivasından çıkıp, makale ve nutuklarıyla siyaset ve hükümet adamlarına seslendi. Yazı ve konuşmalarında akıllı düşmanın, Osmanlı Devletinde modern kanunu ilan ettirmekle sınırlı kurduğu

planlara dikkat çekti, İslâm'da hürriyetin gerçek anlamını açıkladı ve Osmanlı Devletinin yöneticilerinden, ülkede Şeriatı tatbik ve icra etmelerini istedi.

Birinci Dünya Savaşına bizzat katıldı. Kafkas Cephesinde Ruslara karşı yapılan savaşta güzel bir imtihan verdi. Çarpışmalar sırasında esir düştü. Rusya'da iki sene esir olarak yaşadı. Daha sonra birbir güçlük ve sıkıntıyla ülkesine döndü.

Bu kahramanlık ve fedâkârlıkları karşısında siyâsiler kendisine hayran kaldılar. Mustafa Kemal 1922 senesinde Ankara'ya gelmesi için ısrar etti. Ankara'ya vardığında onu tren istasyonunda büyük bir törenle karşıladı. Fakat çok geçmeden Kemal Atatürk'ün yapmaya başladığı inkılapların farkına vardı. Bunun üzerine bir beyanname hazırlayarak parlamento üyelerine sundu. Bu beyannamesinde İslâmın emirlerine uymaya teşvik etti ve ruhlarındaki gizli iman parıltısını yeniden harekete geçirmeye çalıştı. Altmış kadar milletvekili bundan etkilenerek namaza başladı. Bediüzzaman *Tabiat Risalesi*'nde, Ankara'ya yaptığı bu yoculuğuna değiniyor ve gördükleri karşısında teessüf ve üzüntüsünü şöyle dile getiriyor:

"Rumî 1338'de Ankara'ya gittim. İslâm ordusunun Yunan'a galebesinden neş'e alan ehl-i imanın kuvvetli efkârı içinde, gayet müthiş bir zındıka fikri, içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için gayet dessasane çalıştığını gördüm. 'Eyvah!' dedim. Bu ejderha imanın erkanına işleşecek. O vakit

أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ (Gökleri ve yeri yaratan Allah'tan mı şüphe ediyorsunuz?)¹ şu âyet-i kerime bedâhet derecesinde Vahdâniyeti ifhâm ettiği cihetle ondan istimdât edip, o zındıkanın başını dağıtacak derecede Kur'an-ı Hakîmden alınan kuvvetli bir bürhanı, Arabî Risâlesinde yazdım."²

İşte Bediüzzaman bu şartları gözleriyle gördü. Hatta ateşinde kavruıldı ve böyle bir ortamı değiştirmek için aktif bir rol oynadı. Fakat o, şu iki noktadan akranlarından farklılık arz ediyor:

Birincisi: Uzun yıllar süren cihadi, Kur'an ilimleriyle meşbu' bulunması, bu ilimlere hizmet etmesi ve neşrine çalışmasının yanı sıra, Türkiye'yi istila etmiş malum durumlar karşısında onun zengin düşüncesi, olaylara nüfuz edici bakış açısı ve isabetli görüşüdür. O, hadise ve şartları inceden inceye değerlendirir, derinliklerine iner, zaaf noktalarını tesbit eder, İslâm'ın şen ve mamur bahçesini kurutan, ateşin ekinleri mahvettiği gibi yeşil yapraklarını da yakıp kül eden azgın fırtınaların ve kavurucu rüzgarların eseceği gedikleri çok iyi bilirdi. Bu nedenle o problemlerin can damarına parmak basmıştır. Hiç kuşkusuz o, can alıcı zayıf noktaların başında "kavmiyetçilik" adına neşr ve inşa edilen yanlış düşünceyi ve tahripkâr hareketi görüyordu. Çünkü, İslâm dünyasındaki her kavmiyetçilik hareketi, kendi nizamı için bir felsefe edinmiş ve zamanla bu, inanç derecesine yükselmiştir. Bu inanç, İslâm'a adeta kafa tutmuş ve insanlık hayatının daha önce İslâm'ın hakimiyet ve egemenliği tarafından doldurulan alanları istila etmeye kalkışmıştır. Yine bu hareket, inançlara, ahlâka, duygulara, sevgi ve nefret, dostluk ve düşmanlık hislerine, heyecan ve hamiyete, kısaca semavî dinlerin sahip olduğu ve kendinden bir parça saydığı bütün unsur ve eczaların alternatiflerini içermeye kalkışmıştır. Bu nedenle, bu durum, id-

¹ İbrâhîm Sûresi: 10.

² *Lem'alar*, s. 167.

dia, muhteva ve tesire sahip bulunan bütün hareketler son Semâvî dinin mensupları ve onun şuurlu ve inançlı davetçileri olan Müslümanların nezdinde sürekli olarak çekingenlikle karşılanmış ve hatta tehlikeli telakki edilmişlerdir. Müslümanlar, bunu dinlerine bir rakip olarak gördüklerinden hemen sözkonusu cereyanlarla mücadeleye başlamışlardır. Çünkü sözkonusu cereyanların doğuşu ve yayılışı sonuç olarak İslâm birliğini barçalayacak tehlikeler doğuracak din düşmanlığı ve sapıklığın yayılmasına sebep olacaktır. Bu nedenle, bu tür hareketlere karşı koyup engellemek mü'minlerin gözünde en birinci görevdir.

İşte, Türkiye, İran ve Afganistan gibi bölgelerde baş gösteren kavmiyetçi ve bölgeci hareketler adı geçen tehlikeli akımlardandır. Dinî hamiyet taşıyanlar, gerçek ilim sahipleri ve samimi dindarlar bütün bu gibi yerlerde bu tür hareketlerle mücadele etmişlerdir. Onların parolası da, bütün bu ırkçılık ve bölgecilik putunu kırmak ve İllâhî gerçeği ilân etmektir:

"Hakikaten bu bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyleyse Bana kuluk edin."³

İşte Üstad Bediüzzaman var gücüyle bu kavmiyetçilik hareketine karşı mücadele etmiş, o güçlü ifadeleri ve keskin delilleriyle bu hastalığa mübtele olanları uyarmış ve sakındırmıştır. Nitekim bu hastalığın pençesine düşmüş bir Türk kardeşini, milliyetinin İslâm ile özdeşleştiğini hatırlatarak şu şekilde uyarmıştır:

"Ey Türk kardeş! Bilhassa sen dikkat et! Senin milliyetin İslâmiyetle imtizac etmiş, ondan kabil-i tefrik değil. Tefrik etsen mahvınsın! Bütün senin mazideki mefahirin, İslâmiyet defterine geçmiş. Bu mefahir, zemin yüzünde hiçbir kuvvetle silinmediği halde, sen şeytanların vesveseleriyle, desiseleriyle o mefahiri kalbinden silme!"⁴

"Şu devlet-i İslâmiye yirmi otuz milyon iken, bütün Avrupa'nın büyük devletlerine karşı hayatını ve mevcudiyetini muhafaza ettiren, şu devletin ordusundaki Nür-u Kur'an'dan gelen şu fikirdir: 'Ben ölsem şehidim, kalsam gaziyim.' Kemal-i şevk ile ve aşk ile ölümin yüzüne gülerek istikbal etmiş. Daima Avrupa'ya türemiş. Acaba dünyada basit fikirli, safi kalbli olan neferatın rûhunda şöyle ulvî fedâ-kârlığa sebebiyet verecek, hangi şey gösterilebilir? Hangi hamiyet onun yerine ikame edilebilir? Ve hayatını ve bütün dünyasını severek ona feda ettirebilir?"⁵

Üstad, bu hareketin herhangi bir ülke veya topluma fayda getirecek bir esasa dayanmadığını biliyordu. Yine o çok iyi anlamıştı ki bu hareket, bu ümmeti tarihinin kaydettiği cinayetleri geride bırakacak milli bir cinayettir. Hatta dünya tarihinde bilinen bütün yıkıcı hareketlerden daha büyük bir tahrip ve yıkım cereyanıdır. Milleti yok oluşa ve toplumu intihara sürükleme yolunda kurulmuş uğursuz ve öldürücü bir tuzaktır. Hiç kuşkusuz kavmiyetçilik yeryüzünün her tarafında köhnemiş, tahtaları kırılıp dökülmüş, çivileri sökülmüş, dalgalarla boğuşmakta ve batması kaçınılmaz olan bir gemiden farksızdır. Hal böyleyken, batması mukadder olan bu uğursuz gemiye sığınmaları Müslümanlar için asla doğru olmaz. Kaldı ki önlerinde bütün bir

³Enbiyâ Sûresi: 92.

⁴Mektûbat, 26. Mektûp, 3. Mebhas, Dördüncü Mesele, s. 367.

⁵A.g.e. s. 370.

insanlığı içine alacak ve hepsini sahil-i selâmete çıkaracak kurtuluş gemisi tüm ihtişamıyla durmaktadır.

Üstadın ikinci mümtaz özelliği: Türkiye'nin şartlarına uygun yeni bir davet metodunu ihtiyar etmiş olması. O, Şeyh Said hareketi bastırılıp dinlerine karşı hamiyetli Müslümanlar malları ve canlarıyla büyük bir kayba uğrayıp, kendisi de çekildiği inzivagahından alınarak sürgüne gönderildikten sonra davetinde yeni ufuklar açmak ve etkili mücadele stratejilerini belirlemek için kafa yordu. Nitekim henüz isyan başlamadan merhum Şeyh Said'e böyle bir ortamda isyan metodunu tercih etmemesini öğütlemişti. Çünkü böyle durumlarda, zarar gören yine gayretli dindarlardan başkası olamazdı. Buna rağmen Üstad memleketinden alınıp sürgün edildi. Vefatına kadar da sürgünden sürgüne gönderildi. Fakat o yılmadı. Türkiye'de ve Batı medeniyetinin büyüdüyle kendini kaybetmiş nesiller arasında İslâmî düşüncenin yeniden yerleşmesi, dinî ruhun canlanması, Hz. Muhammed'in (a.s.m.) evrensel nübüvvetine güvenin yeniden te'sis edilmesi ve bütün zaman ve mekânlara elverişli İslâmın pak şeriatına imanın bir kez daha tazelenmesi için var gücüyle gayret sarfetti. Bu amaçla gönlünden birer parça ve nefesinden birer esinti taşıyan ve iman meş'alesini ve dinî gayreti tutuşturan risalelerini kaleme alarak Türk toplumuna fert fert grup grup ulaştırmaya çalıştı. O, bu metoduyla İmam Ahmed bin Abdulahad es-Serhendî'den esinlenmiş gibidir. Nitekim o da, bu etkili davet metodunu tercih etmiş, bunda son derece başarılı olmuş, tarihin mecrasını değiştirmiş ve genel bir irtidada doğru hızla koşan ülkesinin yönünü bu acı istikametten çekip Şeriat-ı Muhammediyeye ve dininin hükümlerini tatbika yöneltmişti.

Onun risaleleri açıkça gösteriyor ki, o şartlar ve ortamda İslâm dünyasının, özellikle de Türk milletinin, dine, Hz. Muhammed'in (a.s.m.) ebedî risaletine ve İslâm şeriatına güveni yeniden sağlayacak büyük âlimlere ihtiyacı vardı. Üstad bu hallere bakarak için için acı çekiyor, kalbi parçalanıyor ve bu duruma ağlıyordu. Bu çırpınıyla o, Müslüman Türk milletini, Türkiye'de baş gösteren ve ülkenin dört bir yanını istila etmeye başlayan itikadî, fikrî ve kültürel irtidat ve çöküşten muhafaza etmiştir. Bu manevî çark ediş ve fikrî irtidat Osmanlı Devletinin yıkılışından ve siyasi çöküşten de daha tehlikeli, daha hassas ve daha derinden yaralayıcıydı.

Kendisine ve risalelerine ilgi ve hayranlık duyanlar, sözkonusu risaleleri, hükümetten gelebilecek büyük tehlikeye rağmen köy köy, kasaba kasaba yayıp neşrettiler. Bu risaleler İslâm dinine güveni yeniden sağlamada bu dinin insanlık kervanına ayak uydurmaya, hatta ona önderlik etmeye elverişli olduğunu isbatta büyük bir rol oynamıştır.

Allah, İslâm ve Müslümanlar adına Üstada en hayırlı mükâfatlar versin ve onu cennetlerine koysun.